

Журнал засновано 1993 року

Автор ідеї Олег Романчук

Засновник і видавець:

ТзОВ «Універсум»

Реєстраційне свідоцтво КВ № 279

Шеф-редактор

ОЛЕГ РОМАНЧУК

Редакційна колегія:

Микола Босак**Мирон Деркач****Микола Жулинський****Степан Злупко****Анатолій Карась****Людмила Колодинська****Мирон Колодко****Осип Мороз (США)****Юліан Павлів****Юрко Покальчук****Вікторія Садова,**

заступник шеф-редактора

Дмитро Сапіга**Анатолій Свідзинський****Леонід Сотник****Ігор Южновський****Галина Маркусик,**

коректор

Адреса редакції: Ukraine-Україна,

290065, м. Львів-65, а/с 2994

Тел. (0322) 75-14-11

Факс (0322) 75-68-25

Представництво редакції у США:

Dr. Osyp Moroz

102 Steven Street

Kerhonkson, N.Y. 12446 - 9727

Tel. (914) 626-4533

Fax (914) 626-4638

Представництво редакції у Києві:

Микола Босак

Тел. (044) 229-18-52

Представництво редакції у Варшаві:

Wolodymyr Priadko

Tel. (482) 621-31-67

Tel. (482) 645-92-69

Розрахунковий рахунок №1467728**у Залізничному відділенні АК ППБ****м. Львова, МФВ 325105,****ЗКПО 19326603****Одержувач: Товариство «Універсум»**

ЗМІСТ

№ 9-10 (34-35) вересень-жовтень 1996

ПОЛІТОЛОГІЯ**Проблеми формування нації та держави в сучасній Україні**

А. Свідзинський 4

Українська Конституція і проблеми єдності національно-демократичних сил

Р. Огірко 10

ПОЛІТИКА**Уроки чеченської війни**

Л. Сотник 14

Хаджі Мурат Ібрагімбей:

«Намагаюся зрозуміти Дудаєва» 17

ТОЧКА ЗОРУ**Людина Заходу — людина Сходу...**

В. Вітковський 19

Галерник і наглядчак

В. Медвідь 21

ЕКСКЛЮЗИВ**Юрко ПОКАЛЬЧУК: «Сьогодні культура вигідна державі»** 25**КУЛЬТУРА****Щось зимно...**

І. Бондар-Терещенко 30

Національна культура:**persona non grata в сучасній Україні**

М. Томенко 32

Головна проблема нашої культури

В. Яворський 34

ОСВІТА**Боротьба з «п'ятою владою»**

В. Регульський 37

Сутінки і тіні вітчизняної школи

М. Мартинів 40

Дискусія про УВУ

О. Мороз 43

МУЗИКА**«Контрасти» у ретроспективі**

Л. Ланцута 44

Євген СТАНКОВИЧ:**«Сучасна українська музика має велике майбутнє»** 46

Ростислав ОГІРКО, кандидат юридичних наук

УКРАЇНЬСЬКА КОНСТИТУЦІЯ І ПРОБЛЕМИ ЄДНОСТІ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНИХ СИЛ

Сьогодні на першому плані стоїть проблема реалізації нової Конституції України. Ситуація особливо загострюється у зв'язку із специфікою цього документа. Звичайно Конституції національно-демократичних країн приймаються як

результат визрілого ідейного і національно-політичного консенсусу у суспільстві, юридично впорядковують його і закріплюють. У нас же навпаки: конкретний зміст і суспільно-політичні форми такого консенсусу вироблятимуться і реалізуватимуться на основі і в рамках Конституції.

Проблема може бути сформульована так: або антиукраїнські сили, як і в 1991 році після проголошення незалежності, скористаються нашою роз'єднаністю, нашим егоїзмом та нав'яжуть нам свою політичну лінію, і тоді Конституція закріпить той жалюгідний стан національного державотворення і його вбивчі тенденції, які є сьогодні, або національно-патріотичні сили об'єднаються, візьмуться до щоденної чорнової державотворчої роботи і організують мільйони громадян України на розбудову української національної держави. Справді, час такої роботи настав. Відкрилися всі шлюзи. В політичному й юридичному плані проблеми українського державотворення, реформування економіки, національного відродження в основному розв'язані. В цьому величезне, перш за все морально-психологічне, політичне і, звичайно, юридичне значення української Конституції. Українська нація де-юре стала державною нацією. Залишилася «дрібничка» — стати нею фактично.

Президент, виконавча влада взагалі настроєні почати наводити лад в державі. Про це свідчать заяви Президента про те, що час безвідповідальної демократії минув, заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю, кроки до зміни руйнівного податкової політики держави тощо. Але найважливіше, що Президент Леонід Кучма у доповіді, присвяченій п'ятій річниці

незалежності, запропонував, як і чотири роки тому Президент Леонід Кравчук, оперту на ширшу моральну, політичну й ідейну основу ідею консолідації всіх державотворчих сил України з метою побудови української демократичної правової держави і громадянського суспільства. З другого боку, так звана КПУ вже підтвердила свою антидержавну політику, спрямовану на безкомпромісну боротьбу проти української національної державності, заперечення питомості й призначення української нації.

А яку позицію займають наші націонал-демократичні та патріотичні партії й організації? Практично тут усе без особливих змін. Висуваються відповідні вимоги до Президента, до уряду, робляться заяви, приймаються декларації, протести, скликаються збори, прес-конференції. Це потрібно. Але є робота, яка належить до компетенції уряду й Президента, й інша, яку можуть і повинні виконати тільки громадськість, народ, нація. Треба відверто сказати: поки що бачимо реагування на ситуацію, дрібне політиканство, метою якого є випередити конкурента, вирватися вперед, зайняти більш вигідну позицію у майбутній боротьбі за владу для себе зверху, аж до переходу в опозицію. Тут варто ще раз наголосити: нині настав час конкретної роботи на всіх ділянках державного і суспільного життя. Ця чорнова робота немислима без залучення маси людей до державної роботи на всіх підприємствах, в установах, організаціях, по суті, за однією узгодженою програмою. Потрібен всенародний здви́г, масовий рух за утвердження національної держави, за справедливі реформи. З точки зору організаційно-політичної це може бути лише така форма, як Народний фронт, що зможе об'єднати на спільній патріотичній державотворчій платформі з метою побудови української національної держави і демократичного громадянського суспільства всі зацікавлені партії й організації, рухи, а також індивідуальних членів і створити свої осередки буквально в кожному трудовому колективі.

Принаймні три можливості було в нас створити Народний фронт: у 1989 році, ранньої весни 1991 року, коли значна частина комуністів України після провалу спроби військо-

вого путчу в Прибалтиці стала на бік національної справи, і після грудневого референдуму 1991 року. І якщо у 1989 році Народний фронт неможливо було утворити через найсильніший в імперії спротив партноменклатури, то пізніше він не був утворений через нашу незрілість. Саме цим значною мірою і пояснюються наші сьогоднішні проблеми.

Ми мусимо взяти цей рубіж. Головний аргумент на користь Фронту такий: нація, яка не дозріла до об'єднання, не має шансів у будівництві незалежної національної держави. Досі ще ні одній нації не вдалося побудувати національної держави без того чи іншого різновиду Фронту. На відміну від громадських об'єднань типу Конгресу української інтелігенції, «Порозуміння» та інших це має бути працююча організація, з твердою дисципліною, фіксованим членством, організація, що, діючи в рамках Конституції, застосує всі доцільні форми і етапи боротьби, має відповідний керівний авангард.

Але в жодній з нинішніх українських партій національно-демократичного спрямування нічого не робиться для реалізації об'єднання нації — найважливішого сьогодні завдання. Проблема об'єднання патріотичних сил їх лідери серйозно ні разу в останній час не ставили. Навпаки, панують інші настрої. Так, голова УРП М. Ярошинський прямо закликає припинити розмови про єдність національно-демократичних сил. Подібну позицію займає і В. Чорновіл. З другого боку, в зовсім іншій політичній і національній ситуації, ніж це було в Росії у жовтні 1993 р. після збройного придушення Єльциним спроби комуністичного путчу, В. Яворівський висуває чужу і неприйнятну для нас схему Декларації про громадянське примирення та злагоду українського суспільства. Це свідчить про те, що центральна національна проблема України — єдність — лідерами націонал-демократів не сприйнята, не усвідомлена і не осмислена.

Отже, й далі триватиме партійна політика ігнорування національних інтересів і міжпартійна боротьба за владу. Зрозуміло, що це означає неминучу нищівну поразку нинішніх національно-демократичних партій на майбутніх виборах, на які вони покладають всі свої надії.

Якщо оцінювати ситуацію в більш широкому вимірі, то слід констатувати: нинішня українська еліта в найсприятливіших зовнішніх і внутрішніх умовах уже п'ять років уникає під впливом ілюзій (зараз це Конституція) напруженої роботи в напрямі організації державного будівництва. Створення Народного фронту саме і означало б таку мобілізацію нації на розбудову держави.

Найважливіші проблеми нашого народу сьогодні мають не тільки політичний характер, і розв'язати їх шляхом міжпартійної боротьби через завоювання влади зверху неможливо. Це, перш за все, проблема національного характеру держави. Стати становим хребтом, задати зміст і форму її ідеалу, об'єднати національні меншини в громадянському суспільстві повинен, зрозуміло, український народ. Проте його духовний, моральний і фізичний стан навіть у порівнянні з імперськими часами погіршується. Національне відродження у Східній Україні захлинулося, не сталося національного самовизначення ні особи, ні нації в цілому. Патріоти витісняються з усіх сфер суспільного життя.

Але святкування п'ятої річниці незалежності показало, що, незважаючи на всі ці труднощі, українці Великої України зробили крок вперед у моральному відношенні. Народ не зневірився в українській державності, не цурається національного сентименту. Цей настрій пронизував усе святкування. На цьому тлі повним анахронізмом виглядають наші національно-патріотичні партії з їх роз'єднаністю і взаємопобороюванням. Жодна з них не має хоча б приблизної реальної програми розв'язання проблеми національного характеру держави і своїми безрезультатними протестами, заявами, пікетами проти наступу на українство лише поглиблюють національний комплекс меншовартості.

Сьогодні в зв'язку з прийняттям Конституції в українців поряд з гордістю має пробудитися сумління, різкий протест проти приниження, початися процес самоочищення. Тільки це стане початком нового українського відродження. Доречно згадати, яку поставу зайняла ООН у 1929 році, коли Україна була розділена між чотирма окупантами: боротьба за незалежну державу за будь-яких умов. То була постава політично зрілої нації. Сьогодні до цього слід додати поставу морально зрілої державної нації, господаря, що знає собі ціну і допомагає іншим. Зробити це, а заодно підтримати нові настрої і переломити ситуацію може лише Український народний фронт.

Проблема друга — це проблема влади, виходу з економічного ко-

лапсу, кадрового оновлення всього державного механізму. Кому належить дійсна влада в Україні, видно неозброєним оком. Стара і нова бюрократія фактично безконтрольно і відверто своєкорисливо, з повним ігноруванням національних інтересів розв'язує більшість справ у державному управлінні — в економіці, в освіті, в юстиції — всюди. Вона може повністю заблокувати і спотворити не тільки будь-який закон чи указ Президента, а й саму Конституцію. Чи є у націонал-демократів тут якась позиція? Так, є. Осць В. Чорновіл прямо говорить, що «спроби подолати нашу мафію знизу... великих успіхів не принесуть. Потрібні найрішучіші дії згори» (газета «Час», № 29, 1996 р.). Така логіка лежить в основі тактики усіх значніших українських національно-демократичних партій — від КУНу до СНПУ: мовляв, ці кадри погані, скорумповані, їх треба замінити нами, бо ми

сприяє криміналізації української економіки. Кадрові зміни Президент планує зробити поступово, через підготовку кадрів у різних управлінських академіях. Але розв'язання цих проблем без широкої підтримки знизу просто немислиме. А зробити це нашим партіям не під силу. Залишення ж нинішньої тенденції української економіки до криміналізації без зміни неминуче приведе до влади мафію, а країну перетворить в «бананову республіку». Не розв'яже українських проблем і спроба використати в Україні чилійський варіант авторитарного реформування економіки. Для перелому ситуації потрібна потужна масова всеукраїнська громадсько-політична організація з суворою дисципліною, єдиною програмою дій, відповідною мораллю. Це — УНФ, в якому тільки й можна буде поєднати взаємодію зусиль зверху й знизу, добір, виховання і захист кадрів,

хороші, патріоти. Але ж уже був такий експеримент у 1991 році: галицькі патріоти, що пішли в державні органи, блискавично скорумпувались, виявившись нерідко більш злодійкуватими, ніж попередні. Ця ситуація повторюється і після виборів 1994 року. Факт: шляхом міжпартійної боротьби за владу нинішнім українським партіям цієї проблеми принципово розв'язати не вдається.

Економічний колапс в Україні таки станеться, незважаючи на виняткову працьовитість і терплячість українців, якщо не буде рішуче змінені нинішня державна політика щодо податків, захисту вітчизняного виробника й ін. Це парадокс, але саме така політика найбільше

підтримку вітчизняного виробника і т. п. Тільки так ініціатива національно-демократичних сил «знизу» набуде організаційного закріплення і стане опорою державотворчій праці Президента, його команди та патріотичних сил в органах влади й управління.

Третя проблема — моральна, найважливіша. Про мораль і порядки, які лежать в основі розв'язання повсякденних ситуацій в державних і громадських організаціях України, може сказати кожен, хто із цим стикався. Здавалось би, своя рідна держава, свої люди, але з якою безжальністю з вас витискують завищену суму податку, плату за послугу, з якою зневагою зустрічають законні, але безоплатні вимоги, відкидають

Василь Артюшенко

найменші натяки на прояв сумнін чи патріотичних почуттів. Саме тут найбільша втрата, найбільша поразка галицької націонал-демократії. Зі своїм егоїзмом, із жагою гребти тільки під себе зараз їй нічого робити у Східній Україні. На такій моралі національну державу будувати неможливо.

Тут треба констатувати прикрий, але очевидний факт: патріотичні сили Галичини, на відміну від Східної України, після проголошення незалежності не зробили ні найменшого поступу ні в моральному, ні в ідейному, ні в політичному і економічному відношенні. І найпереконливіший прояв цього — їх роз'єднаність і взаємопоборювання.

У всіх прошарках суспільства неминуче і далі назриватиме протест проти морального розкладу і гостра потреба іншої позиції, іншого ідеалу, непримиренності до неповаги національних інтересів. Таким авторитетним центром нової моралі може стати УНФ. Лише там, а не у міжпартійній боротьбі, з'ясуємо для себе, чи можемо ми, українці, на шляху до цивілізованого життя налагодити суспільні стосунки на основі узгодження особистих і національних інтересів, ідеалізму і меркантильності, влади і громадянських прав, співіснування різних конфесій тощо. Український народний фронт має стати школою моралі й демократії, нового ставлення до праці.

Отже, найголовніші наші проблеми не є суто політичними, економічними чи управлінсько-кадровими. Головним і визначальним для цих проблем є те, що, будучи різними, всі вони мають моральний характер. Тобто для свого розв'язання вони потребують, по-перше, зрілого у всіх відношеннях суб'єкта — особи, партії, нації, народу і, по-друге, — високого рівня демократичних і морально-етичних принципів та норм справедливості, вірності, милосердя і самоповаги. Тоді метод

розв'язання проблем, який тільки й можуть запропонувати політичні партії, а саме боротьбу за владу, оволодіння владою зверху чи то на основі популізму, загравання з масами, щоб досягти перемоги на виборах, чи то на основі голого примусу через диктатуру, в українських умовах не дасть задовільних результатів.

Заперечення проти утворення Фронту перш за все звучать з вуст тих лідерів, які вважають, що загалом все йде нормально, як у всіх добрих людей. Є певні проблеми, але, зрештою, всі народи через це проходили. А для прискорення державотворення потрібні лише дві речі. По-перше, якнайбільше інвестицій. Це йде в парі з відповідними настроями й ідеалами: Захід збудує нам державу і допоможе розв'язати всі внутрішні й зовнішні проблеми. А тому і над собою не треба працювати, і змінюватись не треба, і виснажлива праця проводу і народу не планується, все вийде само собою. А для цього, по-друге, національно-демократичним і патріотичним силам досить лише взяти владу. Мотив дуже простий і зрозумілий, і використовується всіма — від відомих лідерів до молодішої генерації українських політиків. Це дуже схоже на те, як свого часу М. Грушевський та В. Винниченко щиро, як і інші, поклонилися ідеалу соціалізму і сподівалися, що соціалістичні тенденції і переконання самі собою зреалізують більш ніж скромні автономічні вимоги українців. Не вийшло. Соціалісти інших націй державну незалежність відстояли, бо стали господарями в своїй землі і виявилися достатньо зрілими, щоб зрозуміти, що соціалізм — це лише засіб для досягнення національної держави, незалежності.

Другий поширений аргумент проти УНФ більш конкретний: мовляв, ніде ще не утворювали Народного фронту після здобуття незалежності для її утвердження і для розвитку демократії, бо це є відхилення від усталених демократичних принципів, коли багатопартійність замінюється єдиною організацією. Але, по-перше, багатопартійність ніде і ніким не розглядається як самоціль. В Україні вона сьогодні має працювати на розбудову національної держави і громадянського суспільства; а по-друге, багатопартійність не залишається в рамках Народного фронту, який об'єднувати всі без винятку здорові сили українського суспільства, нікого не відкидаючи. При такому підході

партії зберігаються і функціонують у рамках Фронту, будуючи свої стосунки з ним і між собою на основі спільно виробленої платформи і кодексу поведінки. Тим самим з'являється реальна можливість дієвої єдності в практичній політиці при збереженні плюралізму ідей, підходів і методів. Дискусії стануть нормальним способом вироблення оптимального рішення, яке стає не порушним після його прийняття. Всі суспільні процеси можна буде певною мірою регулювати, не пускаючи на самоплив. По суті, виникає реальна можливість не стихійно, а цілеспрямовано будувати національну правову державу і громадянське суспільство, звільняючись від анархічного розуміння демократії і на практиці навчаючись демократії обов'язку, демократичних, цивілізованих форм співіснування партій, їх фракцій.

А щодо того, що «ніде нема», то нормальний хід думки мав би бути такий: якщо такого феномена дійсно ніде нема, то ми будемо перші. Кожна нація вносить щось своє в скарбницю людства. Одні нації творять величезні імперії, інші дають ідею демократії, треті — прав людини і т. п. Критики ідеї УНФ просто не в силі відірвати свого погляду від землі, не прагнуть реалізувати те, що закладене в українській нації, не хочуть стати самими собою, а задовольняються крихтами з чужого столу. Їм навіть на думку не спадає, що саме українці можуть запропонувати світові ров'язки певних світових проблем.

Перехід від колоніалізму, а тим більше — від комуністичної тоталітарної системи до демократичного устрою суспільства, — це проблема, яка у світі сьогодні до кінця ніде не розв'язана. ООН заснована 51 державою, з яких значна частина були дійсно демократичними. З того часу з'явилося близько 140 нових членів ООН, але тих, де утвердилася демократія, можна перелічити на пальцях рук.

Українська нація ще не розкрила себе. УНФ має стати національним феноменом, яким були, наприклад, «Саюдіс», Народний фронт Естонії, «Солідарність» й інші. Переборовши нашого першого ворога — відвічну роз'єднаність і нехтіть до виходу за межі особистих проблем, ми станемо нарешті самими собою. Саме тоді у нас все вийде, з'явиться сила, віра в своє покликання. А про те, які можливості закладені в українській нації, свідчить досвід боротьби ОУН-УПА, тобто Народного фронту спротиву коричневим і червоним окупантам. Большевицька імперія, яка за чотири роки розгромила велетенську гітлерівську військову машину, за вдвічі більший

термін так і не змогла подолати ОУН-УПА ні морально, ні ідейно, ні навіть знищити в організаційному і військовому відношенні.

УНФ об'єднуватиме своїх членів, а також різні партії і організації на основі єдиної платформи і мети — побудови української національної, демократичної держави і громадянського суспільства. Це означає, що Фронт не може мати однієї обов'язкової ідеології, крім ідеології, як сказав Президент Л. Кучма, державотворення, тим більше одного світогляду. Не може Фронт претендувати на необмеженість дії в часі, навпаки, дія Фронту наперед обмежується часом побудови національної держави і громадянського суспільства.

Але, очевидно, має бути дана програмова відповідь на запитання, ради чого буде створена Українська держава і демократія. Це, власне, зміст поняття «національна ідея». Після прийняття Конституції незалежної України українські націонал-демократи просто зобов'язані дати на це конкретну відповідь. Проголошувати сьогодні, як і 70 років тому, «нація понад усе», «незалежна держава понад усе», коли така держава, хоча б тільки де-юре, існує, значить робити з держави і нації ідолом, самоціллю. Гідно відповісти на виклик сучасних загальноцивілізаційних проблем, від яких залежить саме виживання людства, може лише країна, яка виходить, як підкреслив Президент Леонід Кучма в доповіді 23 серпня ц. р., з «нового розуміння самої суті існування народу».

Сьогодні перед нами, як і перед людством у цілому, вже реально просвічує розуміння, що і права особи, і права етнічної спільноти не є самоціллю, виходять за рамки звичних геополітичних інтересів, розрахунків та матеріального благополуччя, а мають допомогти і особі і нації в пошуках нового виміру вищого сенсу існування — покликання, визначеного самим Господом Богом.

Як може бути утворений УНФ? Для порівняння візьмемо досвід «Української газети», яка висунула ідею утворення Єдиної Української Партії і вже опублікувала проекти її Статуту і Програми. Навіть побіжний аналіз цих документів показує, що, ставлячи мету утворити політичну партію, автори задуму під тиском об'єктивної потреби розв'язати реальні українські проблеми через об'єднання всіх здорових сил суспільства, самі відхилилися від своєї утопічної ідеї творення однієї політичної партії і включили в партійну програму і статут ряд положень, характерних саме для Народних Фронтів (твердження про те, що ЄУП буде громадсько-політичною організацією, що вона прагне об'єднати всі

здорові сили українського народу, так або інакше налагодити співробітництво з усіма політичними партіями, нікого не відкидаючи тощо). Все це суперечить самому поняттю політичної партії і, по суті, робить проблематичним її утворення. Але одночасно це свідчить про надзвичайно важливе значення організаційних принципів і норм для формування і ефективної роботи Народного фронту з тим, щоб не повторити трагічних помилок розвалу НРУ, неефективності Конгресу національно-демократичних сил, Антіімперського антикомуністичного фронту і т. д.

Перш за все слід ствердити, що УНФ сьогодні сам собою, як НРУ 1989 року, не виникне. Ні одна з нинішніх національно-демократичних партій питання про утворення УНФ не ставить. Тому потрібна організація, яка б взяла на себе завдання підготовки платформи, статуту, програми, вироблення ідеологічних засад, кодексу поведінки членів Фронту тощо. Очевидно, що ця організація (авангард УНФ) спочатку мала б об'єднати вже готових до такої тісної співпраці і самовідданої роботи з метою консолідації всього народу людей. На велике щастя, такі люди є в усіх партіях, в усіх областях України, в усіх сферах життя і професійної діяльності. Вони мусять вийти з партій, організацій, рухів і утворити авангард Фронту.

Саме така, побудована на основі морально-героїчної максими форма організації суспільного процесу, а не політична партія в її сучасному вигляді, завжди була властива українському менталітетові й українській історії (Запорізька Січ, формація Січових стрільців, ОУН-УПА). Тоді керівною ланкою Українського народного фронту став би сформований на демократичних засадах колективний орган національно-демо-

кратичних сил і партій, що включав би, як це було в УГВР, рівне число представників від авангарду і від всіх інших партій та організацій, що входять у Народний фронт.

Інші принципи організації і діяльності УНФ, а також кодекс поведінки мають забезпечити добір членства Фронту перш за все з точки зору критеріїв патріотизму, моральної чистоти, професійності. На основі консенсусу з національними меншинами у Фронті мають бути знайдені організаційні норми, які б реально забезпечували визначальну роль української нації в розбудові національної держави з одночасним залученням громадян усіх національностей до праці в осередках Фронту.

Висновки. Розрізнені дії окремих партій у розв'язанні національних проблем абсолютно безперспективні. Водночас для антиукраїнських сил така розрізненість дуже бажана і завжди належним чином буде стимулюватися. Те, що українці досі не змогли об'єднатися, свідчить, що вони ще не вийшли за межі домінування над ними особистих, групових проблем. Українці фактично ще не стали державним народом, першою моральною прикметою якого є природне, повсякденне поєднання особистого і національного інтересу, приватного і державного, ідеального і буденного. Наша українська проблема полягає в тому, що ми не дозріли до такої здатності синтезу, на перший погляд, протилежних сутностей. Як свідчать історичні факти, народи дозрівають до цього століттями у важкій боротьбі. Але в нас вибору нема: час і ситуація такі, що свідомо маємо зважитися проїти цей шлях визрівання і державної зрілості через утворення і ефективну діяльність Українського народного фронту.

